

# Situace současného člověka se změnila

Zkoumání lidského chování by se mělo vztahovat k podmínkám, v nichž žili naši dávní předci, a ne k pozměněné situaci naší současné společnosti, říká evoluční psycholog Jaroslav Madlafousek.

**Biologové i humanitní vědci se snaží vysvětlit chování člověka po svém. Zdá se, jako by mezi nimi zela propast.**

V historii je podobných propastí spousta. O překlenování tohoto příkopu se dosud pokoušeli buď přírodovědci směrem od přírody k člověku, nebo humanitní vědci zpětným pohledem od člověka k jeho živočišné minulosti. Rozhodující součástí úspěšného rozvoje vědy je tvorba paradigmat, ta se ovšem stávají přepážkou přechodu z jedné rozvinuté oblasti vědeckého poznání k druhé. Prvoplánový konvenční sklon uvažovat „sociální“ jevy výlučně v kontextu sociokulturních teorií posvětil v roce 1895 francouzský sociolog Emile Durkheim ve svém vlivném spisu Pravidla sociologické metody, v němž říká, že lidská přirozenost jsou jen vágní a plastické predispozice, jen neurčitý materiál, který je sociálním faktorem hněten a transformován. Toto dogma „omnis cultura ex cultura“ je tradováno dodnes. Nové publikace bývají někdy ještě účinnější. Například C. Geertz pokládá socializaci za hnětení beztvareho nadání.

Pokusy překlenout příkop mezi přírodními a společenskými vědami neuspěly, ať už z pozice behaviorismu, nebo nověji ze strany sociobiologie a etologie. Obě disciplíny si získaly v rovině zkoumání chování živočichů respekt, zejména etologie, ale aplikace na úrovni člověka vyvolaly kontroverzi. Jejich slabina spočívá v definici úkolu.

**Jak vysvětluje původ lidského chování evoluční psychologie?**

Základní postup evoluční psychologie charakterizoval Charles Crawford ve třech krocích. Za prvé jako studium podmínek v pradávných populacích, v nichž se některé způsoby chování ukázaly jako adaptivní a jiné jako neadaptivní. Druhým krokem je studium mechanismů, které přírodní výběr tvaroval k produkování adaptivních způsobů chování. Třetím krokem je studium, jak evolučně vyvinuté mechanismy fungují nyní.

Základní otázkou je shoda či rozdíl mezi prostředím tehdejšího člověka a současného člověka. Evoluční psychologie počítá s tím, že dnešní člověk žije v pozměněných podmínkách. Etologie a sociobiologie nejsou svým založením schopny se s tímto problémem vyrovnat, a to často ani při zkoumání živočichů, jejichž život v rezervacích, oborách, zoologických zahradách a klecích se od původního přirozeného prostředí liší. Také studium takzvaných biologických základů chování



Jaroslav Madlafousek

člověka, jako je výzkum psychoneuroendokrinních procesů, by se mělo vztahovat k podmínkám dávných populací a k mechanismům evolučně tvarovaných adaptací, a ne k jejich deformovanému uplatňování za pozměněných podmínek současné společnosti.

**Čím podstatným se tehdejší podmínky lišily od současných?**

Lidský mozek byl evolučně formován pro úspěšný život v malé předagrární soudržně organizované a spolupracující skupině, v níž se znal každý s každým. Posledních deset tisíc let člověk prostřednictvím tohoto mozku rozvíjel na mnoha místech světa různé kultury. Mozek ale nebyl adaptován na existenci ve větší skupině, zejména ne na život ve společenství s různě propletenými zájmovými střety, s vysokou mírou anonymity a s citovou neutralitou až chladem ve většině mezilidských vztahů.

**Člověk tedy žije způsobem, pro který nebyl evolučně vybaven.**

Ano. A pro rodiče z toho vyplývá velmi závažná výchovatelská skutečnost, protože musejí připravit své lidské mládě pro život v moderní, velké a složité společnosti s vysoce produktivní dělbou práce na základě schopnosti mozku, který se dotvářel před více než deseti tisíci lety pro život v dávné, malé a přehledné skupině, živící se lovem a sběrem. Z toho vyplývá, že rodičovství je nejen kvalifikovanou činností, ale i tvůrčím údělem.

**Bude se s rostoucí komplikovaností společnosti situace rodičů ještě zhoršovat?**

Asi ano. Nicméně většina rodičů i v tak komplikované době se svou výchovou uspěje, to znamená, že provedou své potomky dětstvím a pubertou až k dospělosti. Na druhou stranu je pravda, že se podíl úspěšných rodičů snižuje. Souběžně se zvyšuje podíl nežádoucího až trestného chování. Někteří rodiče si přiznávají, že nad svými dětmi ztrácejí kontrolu. Proto se podle mého názoru zvyšuje naléhavost potřeby zasazovat psychologické a pedagogické myšlenky do kontextu přírodní a kulturní evoluce.

Jakub Hučín

*Etologie a sociobiologie nejsou schopny vyrovnat se s problémem pozměněných podmínek, a to často ani při zkoumání živočichů, jejichž život v rezervacích, oborách, zoologických zahradách a klecích se od původního přirozeného prostředí liší.*